

ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ У СИСТЕМІ ЛОГОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ПСЕВДОБУЛЬБАРНОЇ ДИЗАРТРІЇ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Кучерак І. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-4199-1328
I.Kucherak@gmail.com*

Соха Н. В.

*викладач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3008-4834
nsokha031@gmail.com*

Ключові слова: *логопедичний масаж, псевдобульбарна дизартрія, логокорекційна робота, логопедія, логопедичні заняття, старший дошкільний вік, старші дошкільники.*

У статті розглядається проблема подолання псевдобульбарної дизартрії у старших дошкільників за допомогою здійснення системної логокорекційної роботи і, зокрема, логопедичного масажу. Зазначено, що впродовж останніх декількох десятиліть збільшується кількість дітей із мовленнєвими порушеннями, зокрема з псевдобульбарною дизартрією. Відповідно, постає потреба у пошуку дієвих шляхів оптимізації логокорекційної роботи та підвищення готовності вчителів-логопедів до надання комплексних логокорекційних послуг.

У публікації актуалізовано на тому, що головна причина недоліків мовлення при псевдобульбарній дизартрії – це порушення іннервації м'язів органів артикуляційного апарату. Проте страждає не лише артикуляційна, а й дрібна та загальна моторика. Усе це є наслідком уражень ЦНС.

Зазначено, що правильний підбір масажних комплексів сприяє нормалізації м'язового тону органів артикуляції, покращує їх моторику та сприяє корекції вимовного боку мовлення. Основна мета логокорекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією – це покращення розбірливості мовлення. Означене важливо не лише для становлення особистості дитини, її інтелектуального розвитку та соціалізації. Логопедичний масаж – активний метод механічного впливу на стан м'язів периферичного артикуляційного апарату, опосередковано поліпшує вимовний бік мовлення та здійснюється на всіх етапах логокорекційного впливу.

Акцентовано на тому, що логопедичний масаж має певні протипоказання. Окрім захворювань шкіри, стоматиту, кон'юнктивіту та герпесу, слід виключити епісіндром, тому такий метод доцільно застосовувати лише після обстеження у невролога.

Основними завданнями логопедичного масажу є загальний позитивний вплив на організм дитини та, зокрема, нормалізація тону м'язів артикуляційного апарату, включення у процес артикуляції нових груп м'язів, а також активізація роботи м'язів; стимуляція пропріоцептивних відчуттів; створення передумов для довільних, координованих рухів органів артикуляції; зменшення проявів гіперсалівації; зміцнення ковтального рефлексу; аферентація у мовленнєві зони кори головного мозку.

LOGOPEDIC MASSAGE IN THE SYSTEM OF LOGOCORRECTIVE WORK TO OVERCOME PSEUDOBULBAR DYSARTHRIA IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Kucherak I. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Social Pedagogics and Psychology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4199-1328
I.Kucherak@gmail.com*

Sokha N. V.

*Lecturer at the Department of Social Pedagogics and Psychology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3008-4834
nsokha031@gmail.com*

Key words: *speech therapy
massage, pseudobulbar
dysarthria, speech correction
work, speech therapy,
speech therapy classes,
senior preschool age, senior
preschoolers.*

The article examines the problem of overcoming pseudobulbar dysarthria in older preschoolers with the help of systemic speech correction work, particularly speech therapy massage. It is noted that the number of children with speech disorders and, in particular, with pseudobulbar dysarthria, has been increasing over the past few decades.

Accordingly, there is a need to find effective ways to optimize speech correction work and increase the readiness of speech therapists to provide comprehensive speech correction services. The publication updates the fact that the main cause of speech defects in pseudobulbar dysarthria is a violation of the innervation of the muscles of the organs of the articulatory apparatus. However, not only articulatory but also fine and general motor skills suffer. All this is a consequence of disorders of the central nervous system. The article states that the correct selection of massage complexes contributes to the normalization of the muscle tone of the organs of articulation, improves their motility, and contributes to correcting the pronounced side of speech.

The main goal of speech correction work with children with pseudobulbar dysarthria is to improve speech intelligibility. This is important not only for the formation of the child's personality but also for his intellectual development and socialization. Logopedic massage is an active method of mechanical influence on the condition of the muscles of the peripheral articulatory apparatus, which indirectly improves the pronunciation side of speech and is carried out at all stages of logocorrective influence. Speech therapy massage has certain contraindications.

In addition to skin diseases, stomatitis, conjunctivitis, and herpes, epi syndrome should be ruled out, so this method should be used only after examination by a neurologist. The main tasks of speech therapy massage are a general positive influence on the child's body and, in particular, normalization of the tone of the muscles of the articulation apparatus, inclusion of new muscle groups in the articulation process, as well as activation of muscle work; stimulation of proprioceptive sensations; creation of prerequisites for voluntary, coordinated movements of the organs of articulation; decrease in salivation; strengthening of the swallowing reflex; differentiation in the speech zones of the cerebral cortex.

Постановка проблеми. Зростання упродовж останніх десятиліть загальної кількості дітей із різноманітними мовленнєвими порушеннями, насамперед із псевдобульбарною дизартрією, актуалізує пошук дієвих шляхів оптимізації логокорекційної роботи та підвищення готовності вчителів-логопедів до надання комплексних логокорекційних послуг.

Головною причиною недоліків мовлення при псевдобульбарній дизартрії є порушення іннервації м'язів органів артикуляційного апарату. Унаслідок порушень ЦНС страждає не лише артикуляційна, а й загальна та дрібна моторика. Тож з'являються складнощі з координованістю рухів, незграбність, неточність, спостерігаються порушення звуковимовного боку мовлення, просодики, мовленнєвого дихання, голосу та порушення тону артикуляційної мускулатури (м'язів обличчя, шиї, язика та губ) за типом спатичності, гіпотонії та дистонії.

Усе це вимагає комплексних рішень: корекції звуковимови у поєднанні з формуванням звукового аналізу і синтезу, розвитком зв'язного мовлення, лексико-граматичних категорій, артикуляційною гімнастикою і, зокрема, проведенням логопедичного масажу. Останнє має вагомe значення, адже правильний підбір масажних комплексів сприяє нормалізації м'язового тону органів артикуляції, поліпшує їх моторику, сприяє корекції вимовного боку мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх декількох років опубліковано дослідження українських учених щодо особливостей проведення логопедичного масажу для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (І. Яковенко, В. Чорна), логопедичного масажу як важливого засобу в комплексній реабілітації пацієнта з порушенням функції мовлення внаслідок черепно-мозкової травми (С. Манучарян, О. Сивенко) та складника нейродинамічного моделювання мовлення (Е. Данілавічюте), логопедичного масажу як засобу корекції порушень артикуляційної моторики у дітей (Н. Гаврилова) і подолання дизартричних порушень (О. Ткач).

Незважаючи на увагу наукової спільноти загалом до корекції мовленнєвих порушень завдяки комплексній роботі, однією з форм якого є застосування логопедичного масажу, досі недостатньо розробленою є проблема подолання проявів псевдобульбарної дизартрії. І це тоді, коли саме це порушення сьогодні є найбільш поширеним поміж дітей старших дошкільників, значно випередивши функціональну дислалію.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу наукової літератури та логокорекційного досвіду авторів публікації виокремити основні завдання, мету, особливості та методи проведення лого-

педичного масажу, необхідного для подолання псевдобульбарної дизартрії у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логокорекційна робота при псевдобульбарній дизартрії достатньо складна, довготривала, потребує ретельної діагностики, систематичних занять із учителем-логопедом, постійного моніторингу змін, а також комплексного медико-психолого-педагогічного втручання.

Основною метою логокорекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією є поліпшення розбірливості мовлення. Саме з таким запитом найчастіше звертаються батьки за допомогою до вчителя-логопеда. Поліпшення розбірливості мовлення є важливим не лише для становлення особистості дитини, її інтелектуального розвитку (без належного втручання до порушень мовленнєвого розвитку у подальшому неодмінно долучаються проблеми з письмом та читанням, а це, своєю чергою, стає головною причиною шкільної неспішності), а й соціалізації, попереджень проявів девіантної поведінки (замкнутості, прагнення до усамітнення, агресії, аутоагресії).

Для подолання псевдобульбарної дизартрії важливо зменшити прояви спастичного парезу, гіперкінезів, атаксії; розвивати мовленнєве дихання та силу, тривалість і гучність голосу, фонематичні процеси та фонематичне сприйняття; нормалізувати просодіку мовлення, формувати артикуляційний праксис, удосконалювати лексико-граматичні навички експресивного мовлення; здійснювати корекцію порушень загальної та дрібної моторики.

Порушення звуковимови при псевдобульбарній дизартрії вирізняється певними особливостями, зокрема стійким характером порушень, подолання яких вирізняється складністю та довготривалістю впливу. Порівняно з функціональною дислалією постановка звуків при псевдобульбарній дизартрії вимагає більш тривалого підготовчого періоду. Окрім того, більше часу займає і процес автоматизації звуків. Часто при псевдобульбарній дизартрії порушується вимова не лише приголосних, а й голосних звуків. Спостерігається палаталізація свистячих та шиплячих приголосних, спричинена, як правило, надмірним напруженням та підйомом середньої частини спинки язика [1; 4; 6].

У старших дошкільників із псевдобульбарною дизартрією діагностується порушення координації вдиху і видиху мовленнєвого дихання. Окрім того, відзначається порушення голосу і тембру, темпу мовлення (як правило, прискорення).

У такому ракурсі особливої ваги набуває логопедичний масаж, метою якого є усунення патологічної симптоматики в периферійному відділі

артикуляційного апарату, зокрема нормалізація м'язового тону (подолання гіпертону чи гіпотону в артикуляційній та м'язовій мускулатурі); усунення синкінезій, девіації, гіперкінезів, збільшення амплітуди та об'єму артикуляційних рухів.

Логопедичний масаж може проводитися на всіх етапах логокорекційного впливу вчителем-логопедом, учителем-дефектологом, реабілітологом, які пройшли спеціальну підготовку.

Логопедичний масаж – активний метод механічного впливу на стан м'язів периферичного артикуляційного апарату, покращує опосередковано вимовний бік мовлення та здійснюється на всіх етапах логокорекційного впливу. Проте такий метод має певні протипоказання. Окрім захворювань шкіри, стоматиту, кон'юнктивіту та герпесу, слід обов'язково виключити епісіндром. Тому такий метод доцільно застосовувати лише після обстеження у невролога.

Основними завданнями логопедичного масажу є загальний позитивний вплив на організм дитини та, зокрема, нормалізація тону м'язів артикуляційного апарату, включення у процес артикуляції не задіяних раніше груп м'язів, а також активізація роботи м'язів; стимуляція пропріоцептивних відчуттів (пропріоцепція – своєрідний медіатор рухів); забезпечення передумов для довільних, координованих рухів органів артикуляції; зменшення проявів гіперсаливації; зміцнення ковтального рефлексу; аферентація у мовленнєві зони кори головного мозку.

Успішна реалізація логокорекційних завдань передбачає застосування таких методів, як: диференційований логопедичний масаж (залежно від гіпертону чи гіпотону – стимулюючий чи розслаблюючий), мануальний, точковий, зондовий, а також вправи для розвитку мовленнєвого дихання та артикуляційну гімнастику.

Застосування даного методу поєднує різні прийоми: розтирання (штрихування, щипцеподібне та граблеподібне розтирання), поглажування (зигзагоподібне, колове, спіралеподібне, прямолінійне, поперекове, щипцеподібне, комбіноване), розминання, вібрації (пунктирування, точкова вібрація, ритмічне поплескування, лабільна точкова вібрація) та витискання.

Результатом такого втручання є позитивний вплив на організм у цілому завдяки рефлекторному впливу на лімфатичну, м'язову, кровоносну, судинну системи, що забезпечує підвищення еластичності м'язових волокон, залежно від поставлених цілей: зниження чи підвищення тону при спастичності завдяки диференційованим прийомам, здійснення координованих, керованих рухів органів артикуляційного апарату.

Тривалість логопедичного масажу залежить від віку дитини, складності порушення, інших

особливостей. Тому логомасаж може проводитися як окрема процедура, так і бути частиною логопедичного заняття. Завдяки цьому методу забезпечується загальний позитивний вплив на організм у цілому та, зокрема, на нервову і м'язову системи.

Ефективність дії логопедичного масажу залежить від знання основ анатомії (м'язи артикуляційного апарату достатньо дрібні, пальпаторно не завжди можна визначити їх локацію, тому важливо добре орієнтуватися в анатомічній будові), функцій м'язів (кожна група м'язів та окремий м'яз виконує певну функцію), особливостей псевдобульбарної дизартрії, функціонального стану дитини [2–4].

Зважаючи на значні індивідуальні відмінності між дітьми старшого дошкільного віку із псевдобульбарною дизартрією, наявність супутніх порушень, інші особливості, важливим є не лише правильне, коректне виконання, а й забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини, підбір комплексу масажних рухів у кожному окремо взятому випадку та оптимальна послідовність дій для досягнення ефективного впливу [5].

Логопедичний масаж дає змогу вирішити й інші порушення, які, здавалося б, не є тісно пов'язаними з мовленням. Спрямовані на укріплення жувально-артикуляційних м'язів вправи допоможуть дитині краще пережувувати їжу. Таким чином, забезпечимо опосередкований вплив на травлення.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Логокорекційна робота з дітьми із псевдобульбарною дизартрією завжди довготривала, клопітна, складна та часто потребує залучення декількох фахівців, зокрема невролога, психолога, логопеда [6].

Оптимізувати часові затрати на постановку та автоматизацію звуків, формування правильного мовленнєвого дихання, розвиток просодики мовлення допомагає логопедичний масаж. Однак такий результат можливий, лише враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, зокрема наявність супутніх порушень, продумано вибираючи засоби проведення логопедичного масажу та дотримуючись основних принципів його проведення: послідовності, поетапності, виключення чинників ризику.

Проте, зважаючи на війну в Україні, не завжди є можливість відвідувати очні логокорекційні заняття. Часто єдиним виходом у цій ситуації стає взаємодія у режимі онлайн. Саме тому перспективою подальших наукових розвідок убачаємо розроблення системи прийомів логопедичного масажу та самомасажу, які зможуть використовувати батьки, дотримуючись чітких указівок та інструкцій учителя-логопеда, не лише під час занять, а й після, виконуючи домашнє завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Differentiated Speech Therapy Massage in a Complex System of Overcoming Dysphagia. *Revista Latinoamericana de Hipertensión*. Vol. 14. N° 1, 2019. URL: 8_differentiated_speech_therapy.pdf (revhipertension.com)
2. Havrylova N.S. Logopedic massage as means for correction the violations of articulatory movements in children. *Actual problems of the correctional education*: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. Issue 5. Kamyanets-Podilsky : Medobory-2006, 2015. P. 42-Кондратенко В.О., Волошина Ю.А. Особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з дизартрією. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 39–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2013_4_8
3. Кравченко А.І., Мороз Л.В., Стахова Л.Л., Кравченко І.В. Корекція дизартрії у дітей за допомогою акупресури (точкового масажу) : методичний посібник. Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. 60 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11389/1/КОРЕКЦІЯ%20ДИЗАРТРИЇ%20У%20ДІТЕЙ%20ЗА%20ДОПОМОГОЮ%20АКУПРЕСУРИ.pdf>
4. Кучерак І.В. Інноваційна складова підготовки майбутніх логопедів: досвід та перспективи. *Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи* : матер. II заоч. Всеукр. наук.-практ. конф. / за ред. В.Ф. Русакова, І.М. Зарішняк. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 202–204. URL: <https://jron.donnu.edu.ua/article/view/10803>
5. Кучерак І. Сенсомоторний розвиток онлайн дітей-білінгів дошкільного віку зі стертою дизартрією. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 89. С. 33–36. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/89/89_2023.pdf

REFERENCES

1. Differentiated Speech Therapy Massage in a Complex System of Overcoming Dysphagia. *Revista Latinoamericana de Hipertensión*. URL: 8_differentiated_speech_therapy.pdf (revhipertension.com). (2019, January)
2. Havrylova N.S. (2015). Logopedic massage as means for correction the violations of articulatory movements in children. *Actual problems of the correctional education*: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University. № 5. 2015. 42–54 [in Ukrainian].
3. Kondratenko V. O., Voloshyna Yu.A. (2013). Osoblyvosti movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku z dyzarthriieiu [Peculiarities of speech development of preschool children with dysarthria]. *Lohopediia*. Scientific methodical journal. № 4. 39–43 [in Ukrainian].
4. Kravchenko A.I., Moroz L.V., Stakhova L.L., Kravchenko I.V. (2021) Korektsii dyzarthrii u ditei za dopomohoiu akupresury (tochkovoho masazhu) [Correction of dysarthria in children with the help of acupressure (point massage)] : Methodical guide. Sumy : FOP Tsoma S. 60 p. [in Ukrainian].
5. Kucheraк I.V. (2021) Innovatsiina skladova pidhotovky maibutnix lohopediv: dosvid ta perspektyvy [Innovative component of training future speech therapists: experience and prospects]. *Development of education and science: problems, theory, experience and prospects*: materials of the II correspondence All-Ukrainian scientific and practical conference. Vinnitsa. P. 202–204 [in Ukrainian].
6. Kucheraк I. (2023). Sensomotorni rozvytok onlain ditei-bilinhiv doshkilnoho viku zi stertoiu dyzarthriieiu [Sensorimotor development of online billing children of preschool age with obliterated dysarthria]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. Collection of scientific papers. № 89. P. 33–36 [in Ukrainian].